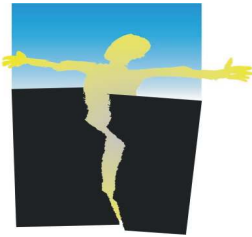

HELSINKI Bulletin

Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji

Rige od Fere 20, 11000 Beograd, Srbija
tel./fax +381 11 30 32 408; e-mailoffice@helsinki.org.rs;
www.helsinki.org.rs

Br. 45 • Novembar 2009.

Srbija i Bosna i Hercegovina: ključ regionalne bezbednosti

Stabilizacija regiona zavisi od konsolidacije Bosne i Hercegovine. Dejtonski sporazum, koji je osnova sadašnjeg unutrašnjeg ustrojstva nije dovoljan. Naime, neophodna je dogradnja koja bi Bosnu i Hercegovinu učinila funkcionalnom državom. O tome postoji svest i u međunarodnoj zajednici koja već neko vreme Dejtonski sporazum tretira kao deo procesa koji mora biti nastavljen.

Izrazitiji povratak međunarodne zajednice na Balkan početkom 2009. godine, pre svega u Bosnu i Hercegovinu, označava početak aktivnijeg angažovanja. Inicijativa je potekla od nove američke administracije. Međutim, udruženi napor Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država da odgovarajućom revizijom Dejtonskog sporazuma, Bosnu i Hercegovinu učine funkcionalnom državom, u prvom, "butmirskom krugu" završen je potpunim neuspehom.

Dve runde razgovora predstavnika državno-političkih lidera BiH sa Karlom Biltom (EU) i Džejsom Stajnbergom (SAD), vođenih u oktobru (19. i 20.) u vojnoj bazi u Butmiru nisu rezultirale ni simboličnim pomakom u približavanju stavova lokalnih lidera, prema predloženim reformama Ustava BiH. Odnosno, "butmirski papir" nije prihvaćen. Sadržina Butmirskog papira nije u potpunosti predstavljena u javnosti, ali suština toga papira je jačanju centralnih organa vlasti,

formiranjem vlade umesto saveta ministara i jačanje predsedničke funkcije.

Karl Bilt i Džejs Stajnberg

Unutrašnja polarizacija između dva entiteta, tri nacionalne zajednice i (ne)funkcionirajuće centralne vlasti tako je, čini se, još više produbljena. Dejtonski sporazum je, međutim, ustoličio dva entiteta sa različitim unutrašnjim uređenjem. Republika Srpska je izrazito centralizovana, dok je Federacija BiH decentralizovana i to po etničkom principu koji je blokirao funkcionisanje i ovog entiteta.

Nakon neuspelog pokušaja u Butmiru, premijer Republike Srpske (RS) Milorad Dodik je uputio poziv lokalnim liderima da se sastanu u Banjaluci (30. oktobra) i pokušaju da, bez međunarodnih posrednika nađu izlaz iz krize. Međutim, niko od lokalnih lidera se nije odazvao na taj poziv.

Uloga i uticaj Beograda na aktuelna zbivanja u Bosni i Hercegovini

u ovom trenutku nisu dovoljno transparentni. Najviši zvaničnici, u prvom redu predsednik Republike, Boris Tadić i ministar spoljnih poslova Vuk Jeremić, dele jednoobrazni stav po kome, Srbija “podržava Dejtonski sporazum”, odnosno, Srbija je spremna da “podrži sve ono o čemu se dogovore tri naroda”. Upravo ta formulacija, posebno njen drugi deo, proizvodi nedoumice o iskrenom stavu Srbije u odnosu na ključne nesporazume koji reprodukuju krizu u susednoj državi. Podsećanja radi, uoči rata u Bosni, Srbija je takođe formalno podržavala “sve ono o čemu se tri bosanskohercegovačka naroda dogovore”.

Zajedno sa Hrvatskom, Srbija (u to vreme SRJ) je garant Dejtonskog sporazuma i na osnovu njega, a naročito od premijerskog mandata Vojislava Koštunice (2004-2008) sa Republikom Srpskom neguje posebno bliske “specijalne odnose”.

Stav Beograda

Pretnje Milorada Dodika da će raspisati referendum o osamostaljivanju Republike Srpske, njegove kritike na račun visokih predstavnika UN u BiH, ili, na primer, o bojkotu organa vlasti u Sarajevu, dovodi, Beograd kao “garant Dejtona”, u poziciju da pred međunarodnim činiocima zauzime stav koji će u velikoj meri uticati na njenu poziciju i aspiracije u donosu na EU.

Srpska politička i intelektualna elita, osim što Republiku Srpsku smatra (legitimnim) ratnim plenom unutar Bosne i Hercegovine, dugoročno računa na moguću prekompoziciju regiona. Republiku Srpsku takođe koristi kao glavni argument u rešavanju “nacionalnog pitanja” balkanskih etničkih zajednica. Srbija, naime, smatra da bi u zamenu za nezavisnost Kosova (bez dela severno od Ibra), dobila Republiku Srpsku. To se poklapa i sa njenim ratnim ciljevima na prostoru bivše Jugoslavije početkom devedesetih godina prošlog veka. Strategija Beograda u poslednjih deset godina čvrstog održavanja *statusa quo* u Bosni je uspela i podigla očekivanja u vezi sa podelome Bosne. Osim toga,

Beograd je i “specijalnim tretmanom” Republike Srpske i njenog aktuelnog lidera Dodika (koji je svakodnevno prisutan u Beogradu) praktično radi na održavanju permanentne nestabilnosti zapadnog suseda.

Sama Srbija je pod teretom finansijske krize delimično “resetovala” spoljnopolitičku orijentaciju. Naglašeno je među prioritete vratila odnose sa Evropskom unijom, odnosno nastojanje da se što pre nađe makar među kandidatima za članstvo u njoj. To znatno utiče i na izvesnu promenu stavova u odnosu na Bosnu i Haški tribunal.

To podrazumeva da je Srbija promenila stav mada ne dovoljno jasno i svoj odnos prema RS. Tako je predsednik Boris Tadić izjavio da „Srbija snažno i iskreno podupire integritet BiH, jer na taj način brani vlastiti integritet. Srbija ne želi bilo kakvu destabilizaciju regije, jer bi to imalo katastrofalne posledice i po ekonomsku i sigurnosnu situaciju u našoj zemlji”. Osim što i dalje insistira na Dejtonskom sporazumu kao temelju, Tadić je istakao da je “važno da izgradimo jedan novi duh sporazumijevanja na prostoru jugoistočne Europe, prije svega u zemljama bivše Jugoslavije, da pokažemo da konstruktivno možemo rešavati i sporove koji, normalno, postoje među državama, ali i da iskažemo u svakom tom trenutku regionalnu odgovornost i jasan cilj, a to je članstvo u Europskoj uniji. Samo na taj način možemo ostvariti naše pojedinačne nacionalne ciljeve”.¹

Međunarodni akteri

Disfunkcionalna država Bosna i Hercegovina je trajni izvor moguće nestabilnosti Balkana. To je razlog što su se važni međunarodni činioci, pre svega SAD, EU i Turska vratili na balkansku pozornicu. Iako Zapadni Balkan nije među prioritetima spoljne politike administracije Baraka Obame, u proleće 2009. godine na Balkanu je boravio potpredsednik SAD Džozef Bajden. Tri prestonice koje je tom prilikom obišao, Sarajevo, Beograd i Priština, čine trougao ključan za stabilnost regiona.

¹ *Dnevni avaz*, 29. oktobar 2009.

Poseta predsednika Abdulah Gula Srbiji je promovisala aktivniju ulogu Turske u regionu. Srpsko-turski dijalog na najvišem nivou ima prvorazredni značaj, jer su, kako je rekao predsednik Tadić, odnosi Srbije i Turske "na najvišem nivou u istoriji" (Boris Tadić).²

Poseti predsednika prethodila je poseta ministra spoljnih poslova, Ahmeta Davutoglua (juli). Program boravka ministra obuhvatio je i Sandžak, gde je sa domaćinom Vukom Jeremićem, upriličio pomirenje lidera dve najznačajnije sandžačke političke partije, Rasima Ljajića i Sulejmana Ugljanina. U Sarajevu je truski ministar izjavio da je Turska „garant teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine“.

Pojačani angažman Turske, najmoćnije zemlje u regionu i članice NATO, njena tradicionalna zainteresovanost za prostor Balkana i spremnost da finansijski učestvuje u određenim projektima (putevi u Sandžaku, islamski centar u Srbiji) može takođe, da bude jedan od stabilizirajućih činilaca na ovim prostorima.

Poseta predsednika Gula u opozicionim krugovima, koji su podržavaju veću ulogu Rusije u regionu, nije primljena sa odobravanjem.

Bilo je, naime, predviđeno da se predsednik Gul obrati poslanicima Skupštine Srbije, ali je to otkazano, jer je većina opozicionih partija pretila bojkotom. A umesto predviđene posete Sandžaku obišao je Novi Sad.

U opširnom intervjuu koga je dao dnevniku *Danas*, Gul je posebno naglasio da Turska pridaje veliki značaj tome što "Bosna i Hercegovina čuva svoj teritorijalni integritet, multikulturni i multietnički sastav i, suverenitet".³ Dodao je takođe, da pokušaj podrivanja nadležnih u centralnoj upravi "neće doneti ništa dobro nijednoj etničkoj grupi". Kao i EU i SAD, i Turska, po rečima Gula, želi da u Bosni prevlada integracija, a ne fragmentacija.⁴

² *Politika*, 27. oktobar 2009.

³ *Danas*, 24-25. oktobar 2009.

⁴ *Isto*.

Pozicija Rusije

Rusija je kao članica Kontakt grupe od početka uključena u rešavanje bosanskog pitanja. Međutim, sve do dolaska Vladimira Putina njen stav se nije značajnije razlikovao od ostalih članica grupe. Poslednjih godina Rusija je zauzimala stav koji nije potpuno jasan. Čini se da je više u funkciji nadmetanja sa SAD. Istovremeno, Rusija je svoje novo prisustvo u regionu realizovala preko ekonomskih poslova. U Republici Srpskoj je fokusirana na energetske kapacitete slično kao i u Srbiji (Rafinerija u Bosanskom Brodu, na primer).

Kratka poseta predsednika Medvedeva Srbiji (oktobar) u Beogradu je bila percipirana kao jačanje pozicije Srbije u predstojećim pregovorima o budućnosti Bosne. Na svečanoj akademiji upriličenoj u čast Dana oslobođenja Beograda (20. oktobra), pored predsednika Borisa Tadića sedeo je premijer RS, Milorad Dodik. Međutim, prema televizijskim snimcima tokom direktnog prenosa te svečanosti, ruski predsednik se sa Dodikom nije ni rukovao. O navodnom "kratkom susretu" Medvedeva i Dodika javile su samo agencije Itartas i Srna, ali drugih potvrda, da li je i kojom prilikom do njega došlo, nije bilo. Ruski ambasador u Bosni Aleksandar Bocan Harčenko izjavio je da se „Rusija zalaže za koncept jačanja centralnih institucija uz jake entitetske institucije“⁵.

Poseta ministra spoljnih poslova Sergeja Lavrova Bosni (5. novembar) bila je u skladu sa poznatim stavom da će podržati sve što se tri naroda dogovore. Ovo je u suštini podrška zvaničnom stavu Beograda. Istakao je da Rusija, kao aktivni član Saveta za sprovođenje mira (PIC), želi da se Kancelarija visokog predstavnika međunarodne zajednice (OHR) transformiše u Kancelariju evropskog predstavnika (EUSR), koji bi sa BiH saradivao na nivou konsultacija i koordinacije, ali bez nametanja odluka spolja i mešanja u unutrašnje stvari BiH. Lavrov je takođe rekao da je Rusija za ukidanje "bonskih ovlašćenja", kojima se daje mandat visokom predstavniku u BiH da smenjuje izabrane zvaničnike i nameće zakone.

⁵ *Večernje novosti*, 1. novembar 2009.

Uloga Hrvatske

Od 200. godine Hrvatska je promenila odnos prema Bosni i Hercegovini, odnosno odustala je kontrole Hrvata u Bosni. Predsednik Stjepan Mesić imao jenajreolutniji stav u odnosu na položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini, ali i na potrebu revizije Dejtonskog sporazuma. Jedna od njegovih najnovijih poruka upućena službenom Beogradu je da bi „trebalo da Srbima u BiH poruči da im BiH domovina, a Sarajevo glavni grad“ i da „svoju politiku kreiraju u tim okvirima“. Dodao je da bi „Dodiku odgovaralo stvaranje trećeg entiteta jer bi to potpuno marginalizovalo Hrvate“. Mesić podvlači da je „iluzija da se bilo koji deo BiH izdvoji, s time što ta iluzija stvara nesigurnost u toj državi i edaljjava je od evropskih integracija“.⁶

Jeremić u akciji

Značajni deo svoje nesvakidašnje diplomatske energije, srbijanski šef diplomatije Vuk Jeremić koncentrisao je u poslednjih nešto više od mesec dana na Bosnu i Hercegovinu. Još pre prvog kruga „butmirskih razgovora“ Jeremić je, prema pisanju medija, iznenada putovao u Banjaluku. Prema saznanjima nekih medija (Danas), cilj Jeremićeve posete bilo je nastojanje da se Dodik ubedi da ne ide u radikalizaciju odnosa entiteta sa Kancelarijom visokog predstavnika: „Vuk Jeremić je otišao da smiruje Milorada Dodika“, izjavio je neimenovani izvor ovog lista.⁷

Tokom prvog dela razgovora u Butmiru (9. oktobra) Vuk Jeremić je boravio u Istanbulu na ministarskom sastanku Procesa saradnje Jugoistočne Evrope (SEECP). Prema kratkim agencijskim vestima tom je prilikom imao odvojene susrete sa turskim i bosansko-hercegovačkim kolegom Ahmetom Davutogluom i Svenom Alkalajem.⁸

Uoči druge runde razgovora u Butmiru delegacija predstavnika sedam parlamentarnih stranaka Republike Srpske susrela se u

Beogradu sa predsednikom Srbije Borisom Tadićem. Prema pisanju medija on je parlamentarcima poručio da se Srbija neće mešati u pregovore koje s političkim liderima u BiH vode predstavnici SAD i EU, ali je naglasio da bi bilo korisno da se kroz „butmirske pregovore“ dođe do kompromisa. Znatno dvosmislenija od ove, je Tadićeve poruka parlamentarcima da je „Srbija moja politička odgovornost, a vi ste moja moralna odgovornost“.⁹

Pravdajući se na konferenciji za novinare, održanoj nakon tog susreta, da nije imao uvid u kompletan predlog međunarodne zajednice o kome se raspravljalo u Butmiru, Tadić je ipak naglasio da „nema dovođenja u pitanje entitetskog glasanja“.¹⁰ Istrajavanje na očuvanju tzv. entitetskog glasanja, koje entitetima omogućava blokadu odluka centralnih organa, jedan je od inače, najtvrdih stavova na kome insistira Republika Srpska.

Nakon fijaska „butmirskih razgovora“ u Bosnu i Hercegovinu ponovo je putovao Vuk Jeremić, ovoga puta i u Sarajevo, gde se, osim sa domaćinom, ministrom spoljnih poslova BiH Svenom Alkalajem, po prvi put, sreo sa Harisom Silajdžićem, liderom Stranke za BiH, sada i članom tročlanog Predsedništva BiH. Tokom tih susreta Jeremić je rekao da je Bosna i Hercegovina „najbliži i najvažniji sused Srbije“ i iskazao spremnost da Srbija „pomogne BiH u stabilizaciji njenih prilika, kako bi brže napredovala ka EU“.¹¹ U Banjaluci je tom prilikom nakon razgovora sa Dodikom izjavio da situacija u BiH nije idealna, ali i da „nema prostora ni za kakave sukobe, bilo gde na Balkanu“.¹²

Šta se očekuje od Srbije

Brojni regionalni i međunarodni posmatrači Milorada Dodika smatraju najodgovornijim za eskalaciju unutrašnjih napetosti u BiH. Izjave poput one da ne „voli Bosnu i Hercegovinu“, on potvrđuje i čestim boravcima u Beogradu. Dobre odnose sa Beogradom on je počeo da neguje još u vreme Slobodana Miloševića, učvrstio u

⁶ *Danas*, 5. novembra 2009.

⁷ *Danas*, 2. oktobar 2009.

⁸ *Beta*, 9. oktobra 2009.

⁹ *Danas*, prenosi agenciju *BETA*, 17-18. oktobar 2009.

¹⁰ *Politika*, 17. oktobar 2009.

¹¹ *Danas*, 23. oktobar 2009.

¹² *Isto*.

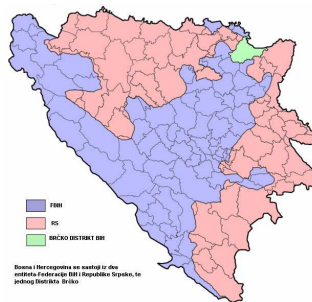

vreme Vojislava Koštunice, a u poslednje dve godine stalni je pratilac Borisa Tadića.

Istovremeno, deo srbijanske opozicije i proruskih medija (*Pečat*) optužuje i Dodika i Tadića za „konstruktivno u nametanju međunarodnih rešanja za BiH“. Osim toga, Dodika posebno optužuju za podršku kandidature BiH za članstvo u NATO pozivajući se na njegovu izjavu „Imajući u vidu budućnost, mislim da je važno da nastavimo izgradnju puta prema NATO savezu i da ćemo u tom pogledu dobiti nešto što mnogi ne žele da vide, a to je garancija stabilnosti“.¹³

S obzirom na okolnosti u kojima se Srbija nalazi, teško je sa pouzdanošću tvrditi da li Srbija u potpunosti podržava Dodika, ili mu „zavrće ruku“. Srbija se i sama nalazi u procepu između želje da ostvari „nacionalni san“ o ujedinjenju svih Srba pod istim državnim krovom, sa jedne, i svesti o realnoj mogućnosti bankrota i sadašnje države u „svedenim“ granicama, sa druge strane. Ne treba sumnjati da se isto tako, upravo zbog zaoštavanja unutrašnjih odnosa u BiH nalazi pod pritiskom nekih od međunarodnih aktera. Na to upućuje i diskretno upozorenje iz Vašingtona, upućeno preko Danijela Servera, iz Američkog instituta za mir. Server napominje da Srbija ne podriva stabilnost Bosne onoliko koliko je nekad činila, jer i u Beogradu raste svest o tome da nestabilnost BiH škodi izgledima Srbije za članstvo u EU. Server, međutim, dodaje da ono što ne vidi, su „jasni i nedvosmisleni signali iz Beograda da neće dozvoliti da njegovi interesi članstva u EU budu uništeni avanturizmom RS“.¹⁴

Konstruktivniju ulogu Beograda očekuju i ovdašnji zapadnoevropski ambasadori. Ambasador Švedske Krister Bringeus, kao predsedavajući EU, izrazio je očekivanje da „Srbija bude aktivno uključena u rešavanje svih problema u BiH“.¹⁵

Butmirski proces treba nastaviti i što pre doneti odluke o reviziji konstitutivnog uređenja Bosne i Hercegovine. To je neophodno zbog toga što konsolidacija BiH stavlja tačku na aspiracije Beograda, i smanjuje ucenjivački potencijal Srbije u odnosu na region i međunarodnu zajednicu.

U paket mera treba uključiti i reorganizaciju čitave Bosne i Hercegovine po principu regionalnih celina koje bi zadovoljile istorijske, ekonomske i socijalne kriterije.

To otvara prostor za konstruktivno delovanje Srbije u reintegraciji regiona što može značajno umanjiti frustraciju proevropske i proreformske njene političke elite. Učvršćivanjem proevropskog kursa, region može dobiti zamajac u prevazilaženje decenijske blokade.

Istovremeno, uklanjanjem etničkog principa kao kriterijuma u rešavanju multietničkih sukoba, EU se vraća na svoje osnovne vrednosti bez kojih nema jake i stabilne Evrope.

Zatvaranje balkanske krize na adekvatan način jača evropsku poziciju i njen kredibilitet u rešavanju kriznih situacija. S druge strane, učvršćuje se uloga SAD i NATO kao garanta bezbednosti celog regiona. Konstruktivna uloga Turske profiliše ovu zemlju kao značajnog partnera regiona i EU. Takođe, relativizuje duboko ukorenjen negativni stereotip o islamskim zemljama kao isključivo radikalnim i remetilačkim faktorima na svetskoj areni.

¹³ *Pečat*, 30. oktobar 2009.

¹⁴ «Revizija Dejtona je počela», *Politika*, 16. oktobar 2009.

¹⁵ *Danas*, 16. oktobar 2009.